

Medietilsynet
Nygata 4
N-1607 FREDRIKSTAD
Via innspill@medietilsynet.no

Innspill til utredning om mediestøtten

Vi viser til Kulturdepartementets bestilling av rapport om de direkte tilskuddsordningene for mediestøtte, og Medietilsynets invitasjon til innspill fra mediebransjen til den forestående utredningen. Vi takker for invitasjonen, og vil gjerne bidra med våre innspill.

Sammendrag:

Innretningen av dagens pressestøtteordninger er skåret over samme lest som da den ble innført i 1969, til tross for de historiske endringene både i teknologi, marked og økonomi som har funnet sted det siste tiåret.

Produksjonsstøtten følger tradisjonen og er knyttet opp til publiseringsfrekvens og antallet betalende abonnenter på egne flater. Momsfritaket knyttes til det tradisjonelle og kommersielle salget av nyheter og innhold fra egen plattform til et betalingsvillig publikum.

Ordningene svarer dermed ikke på flere av hovedutfordringene som Mediemangfoldsutvalget pekte på i 2017. Disse gjentas i Meld. St. 17 (2018-2019) "Mangfold og armlengds avstand", men støtteordningene utvalget anbefalte for å bøte på disse nye utfordringene er i liten grad hensyntatt i meldingen.

Vårt syn er at sentrale anbefalinger i Mediemangfoldsutvalgets utredning bør følges opp. Herunder:

- Tilskuddsordning for nyhetsmedier som er gratis for brukerne, som blant annet skal fremme nyhetskonsumenter blant dem som i lavere grad aktivt oppsøker nyheter.
- Tilskuddsordning som stimulerer til samfunns viktig journalistikk, fordi denne vesentlige journalistikken er så utsatt at det er behov for å sikre den gjennom en egen støtteordning.

- En mulig supplerende støtteordning for nasjonale og regionale breddemedier som i dag ikke er støtteberettigede – gjerne basert på redaksjonelle kostnader.
- Fritak for arbeidsgiveravgift for alle nyhetsbaserte redaksjonelle medier, herunder gratismedier.
- Et større fokus på bruksmangfold basert på bruk av mediene, som da også vil kunne omfatte gratismedier.
- Eventuelt en tilskuddsordning for ideelle medier.

Bakgrunn:

Meld. St. 17 (2018-2019) "Mangfald og armlengds avstand" innledes godt med mediernes viktige samfunnsrolle, og at mediernes samfunnsverdi er større enn den kommersielle verdien av innholdet de publiserer. Det er en erkjennelse av at det norske markedet alene ikke er i stand til å gi det mediemangfoldet og den journalistikken som er ønskelig for samfunnet.

Videre understreker meldingen utviklingstrekk som gir ekstra grunn til bekymring i dag:

"I kampen mot til dømes digitale ekkokammer, store globale aktører som i stadig større grad legg premissane for dei vala vi gjer som kultur- og mediebrukarar og ein fragmentert offentlegheit, kan eit mangfald av medium bidra til eit samfunn prega av tillit og sterke fellesskap."

Vi oppfatter her at "Mangfald og armlengds avstand" anerkjenner Mediemangfoldsutvalget (NOU 2017:7) grundige utredning, som la grunnlaget for stortingsmeldingen. Vi vil trekke fram noen av hovedutfordringene utvalget pekte på i 2017:

- En lavere andel av befolkningen enn før er villig til å betale for innholdet.
- En liten, men økende andel av befolkningen oppsøker i liten grad nyheter.
- Sosiale medier, søkemotorer og aggregatorer er blitt de viktigste arenaene for nyhets- og innholdskonsum for mange. Svekkelsen av breddemediene innebærer en risiko for at mediedietten blir smalere, og at upålitelige kilder får stor og økende gjennomslagskraft.

Alt tyder på at disse utfordringene bare har vokst siden utvalget kom med sine advarsler for fire år siden.

Polarisering, resistens mot fakta og den økende strømmen av desinformasjon, konspirasjonsteorier og oppspinn i ulike kanaler, utgjør en alvorlig trussel mot samfunnet, institusjonene og demokratiske prosesser. Dette skaper en type hvite flekker som er svært utfordrende å demme opp for. Denne utviklingen har akselerert ytterligere som følge av påvirkningen fra USA de siste fire årene, samt den pågående pandemien.

Desinformasjon, konspirasjonsteorier og falske nyheter får nye tilhengere hver eneste dag. De får god hjelp av algoritmene i sosiale medier, som forsterker den alternative virkeligheten ved å samle likesinnede i egne ekkokamre, og filtrere bort motstemmer, fakta, vitenskap og sunn fornuft. Tilhengerne nærer hverandres mistro til myndighetene, mediene og andre samfunnsinstitusjoner. All motstand og motargumenter stemples som knebling og sensur.

Konsekvensene er allerede alvorlige, også i Norge. En ting er den psykologiske effekten det har på den offentlige samtalen. En annen er den fysiske.

Vaksinemotstand og pandemifornektelse kan få alvorlige helsemessige konsekvenser for omgivelsene. Det er allerede registrert mulig sabotasje og angrep på mobilantennener i Norge, som kan relateres til lignende angrep mot 5G-utbygging i Storbritannia og andre europeiske land som følge av konspirasjonsteorier knyttet til mobilstråling.

I ytterste konsekvens tar desinformasjon og falske nyheter liv. Vi så det så sent som under stormingen av den amerikanske kongressen 6. januar 2021. Men i Norge må vi erkjenne at terroristen Philip Manshaus frekventerte nettopp den type ekkokamre og upålitelige kilder som Mediemangfoldsutvalget advarte mot, før han drepte sin stesøster og angrep moskeen i Bærum.

Vi finner samme type forum, kilder og konspirasjonsteorier igjen i manifestet til terroristen Anders Behring Breivik. Og ser vi nærmere på de rundt 100 fremmedkrigerne Norge har eksportert til islamistiske terrororganisasjoner i Syria og Irak, er det tydelig at dyrkingen av konspirasjonsteorier på YouTube og andre sosiale medieplattformer brakte dem sammen og bidro til radikaliseringen.

Nødvendige endringer:

Med sin forankring i grunnlovens § 100 har pressestøtten lagt til rette for et åpent og opplyst offentlig ordskifte siden innføringen i 1969. Innretningen har vært under stadig revisjon, men er i dag likevel skåret over samme lest som før, til tross for historiske endringer både i teknologi, marked og økonomi det siste tiåret.

I “Mangfald og armlengds avstand” er det stort fokus på lokale medier og såkalte hvite flekker knyttet til geografisk tilhørighet. Det er også lagt stor vekt på de såkalte meningsbærende avisene. En sentral problemstilling har vært det digitale skiftet og de nevnte medienes evne til å kommersialisere innholdet i en ny tid med blant annet konvertering til digitale abonnenter. Å gjøre både de direkte og indirekte støtteordningene plattformnøytrale, har vært viktige justeringer for å møte disse utfordringene. Når vi likevel sier at ordningen er skåret over en mer enn 50 år gammel lest, er det fordi vi mener ordningen først og fremst bevarer uten å tilrettelegge for nyskaping og innovasjon.

For eksempel er det tydelig at produksjonsstøtten har en tradisjonell innretning. Den er knyttet til publiseringsfrekvens og antall betalende abonnenter på medienes egne flater, samtidig som momsritaket knyttes til det tradisjonelle og kommersielle salget av nyheter og innhold fra egen plattform til et betalingsvillig publikum.

Det er flere nå som tegner digitale abonnement på redaktørstyrte medier. Det er bra. Men som Mediemangfoldsutvalget advarte mot, fører dette også til at tilgangen til kvalitetsjournalistikk blir stadig mindre for den andelen av befolkningen som oppsøker nyheter, men ikke vil betale for dem. Og det fører til at den økende andelen som ikke oppsøker nyheter overhodet, ikke blir eksponert for kvalitetsjournalistikk, og at kildetilfanget til etterrettelig journalistikk blir stadig snevrere i deres mediestrøm.

Det var derfor utvalget anbefalte flere nye ordninger i tillegg til å videreføre den tradisjonelt innrettede produksjonsstøtten. Men til tross for at “Mangfald og armlengdes avstand” ser ut til å ha tatt til seg virkelighetsbeskrivelsen fra Mediemangfoldsutvalgets utredning, og utfordringene som kommer fram i denne, blir ikke denne virkelighetsbeskrivelsen omsatt i handling.

Et av Mediemangfoldsutvalgets anbefalte tiltak var innføringen av en tilskuddsordning som også omfatter redaktørstyrte gratismedier. Som utvalget påpeker:

“En liten, men økende andel av befolkningen oppsøker sjelden eller aldri nyheter. Unge mennesker, spesielt unge kvinner, personer med lav utdanning og personer med lav interesse for politikk er overrepresentert i denne gruppen. En studie Mediemangfoldsutvalget har fått gjennomført, viser at gratis nyhetsmedier har betydelig ukentlig dekning blant de som i lavere grad aktivt oppsøker nyheter. Dette bekreftes også i studier fra andre land. Etter utvalgets syn må en naturlig konsekvens av målformuleringen utvalget har foreslått, være å legge til rette for at hele befolkningen, uten unntak, har tilgang til et minimum av nyhetsinnhold. Når de fleste nyhetsmedier

legger opp til betalingsløsninger og de reklamefinansierte nyhetsmedienes hovedinntektskilde svekkes, er det risiko for at de som sjelden aktivt oppsøker nyheter blir ytterligere marginalisert.”

På samme vis tar meldingen heller ikke hensyn til utvalgets klare anbefaling om en tilskuddsordning for samfunnsviktig journalistikk. I sin utredning skrev utvalget følgende:

“En av bransjens sentrale utfordringer består i at det ikke ennå finnes tilstrekkelig betalingsvilje for kostnadskrevenne kvalitetsjournalistikk på nettet. Det er tegn til at mange etablerte og profesjonelt redigerte medier, som er viktige for mediemangfoldet, og som fungerer som felles arenaer, møter utfordringer i form av sviktende oppslutning og inntekter. Det finnes også mange eksterne faktorer som setter den frie journalistikkens posisjon under kraftig press. I det siste har vi sett at tilliten til journalistikken blir undergravd av systematisk produksjon av falske nyheter, og mediene befinner seg som aldri før midt i «kampen om fakta». Denne utviklingen vil på sikt kunne påvirke mediemangfoldet.”

Den første utfordringen treffer gratismedier som Faktisk.no generelt, mens den andre utfordringenn treffer vår journalistikk spesielt. Utvalget pekte på nettopp useriøse aktører og såkalte falske nyheter som en direkte utfordrer til grundig og faktabasert journalistikk. I utredningen skriver de:

“Grovt sagt vil innhold som genererer mye trafikk på nettet også generere større inntekter, uavhengig av kvaliteten på innholdet. Useriøst innhold genererer ofte høyere reklameinntekter enn grundig og faktabasert journalistikk, blant annet fordi programmatisk kjøp av reklame i utgangspunktet ikke tar hensyn til innholdet i det som blir publisert. Det finnes følgelig ikke mekanismer som premierer grundig, tid- og ressurskrevende eller sannferdig journalistikk, i alle fall ikke på kort sikt. Nedbemanning og innstramning i redaksjonene vil også kunne ramme den ressurskrevende journalistikken.”

Utvalget følger opp med å påpeke myndighetenes særlige ansvar for å gjøre noe med utviklingen:

“Myndighetene har et særlig ansvar for å stimulere innhold som er avgjørende for det offentlige ordskiftet (nyheter, aktualiteter og debatt). En tilskuddsordning vil kunne bidra til at flere nyhetsmedier publiserer samfunnsviktig journalistikk, og slik tilfører flere perspektiver og dermed styrker innholdsmangfoldet.”

Mediemangfoldsutvalget foreslo i tillegg en mulig supplerende støtteordning for nasjonale og regionale breddemedier som i dag ikke er støtteberettigede – gjerne basert på redaksjonelle kostnader, samt fritak for arbeidsgiveravgift for alle nyhetsbaserte redaksjonelle medier, herunder gratismedier. Utvalget foreslo også et større fokus på bruksmangfold basert på bruk av mediene, noe som også vil kunne omfatte gratismedier.

Faktisk.no som eksempel:

Med unntak av innovasjonsstøtte, som er prosjektbasert og kortsiktig, faller gratismedier som Faktisk.no i dag mellom eksisterende ordninger.

Faktisk.no AS driftes ideelt med stort fokus på å nå målgrupper som er mindre mediebevisste og lite villige til å betale for innhold. Dette er grupper som i liten grad nyter godt av dagens støtteordninger. Det er et problem.

Vår distribusjon skjer i stor grad gjennom andre medier. Våre redaksjonelle produkter er utformet slik at publikum enkelt selv skal kunne distribuere og spre innholdet videre. Alle faktasjekkene, innsiktsartiklene og videoene som Faktisk.no produserer, er utstyrt med en embed-kode som gjør det enkelt for alle å bruke materialet. Det er helt gratis, også for kommersielle aktører. I tillegg distribueres sakene automatisk gjennom NTB.

Det viktigste med vårt arbeid er å korrigere feilaktige påstander og historier som preger samfunnsdebatten, og legge til rette for en faktabasert og konstruktiv offentlig samtale. Derfor er det viktig at faktasjekkene spres til et stort publikum og er allment tilgjengelige på flest mulig plattformer. Å legge sjekkene bak egen betalingsløsning eller som en del av et betalt abonnement, vil derfor virke mot sin hensikt. Det samme gjelder annonsefinansiering, ettersom en slik delingsmodell undergraver en finansieringsløsning som avhenger av høy trafikk til egen nettside.

Faktisk.no har derfor ikke egne inntekter fra abonnement, annonser eller innholdsmarkedsføring, som er hovedinntektskildene for norske medier. Det er, slik vi oppfatter det, nettopp disse tradisjonelle inntektskildene, særlig abonnementstall, som ligger til grunn for dagens støtteordninger. Og ikke minst den tradisjonelle medieøkonomien som begunstiges av moms-fritak.

I dag finansieres Faktisk.no ved at hver av de seks eierne, VG, Dagbladet, NRK, TV 2, Polaris Media og Amedia betaler én million kroner i årlig driftsstøtte. I tillegg søker vi støtte til ulike enkeltprosjekt, samt at vi har inntekter fra kurs og samarbeid. Dette er ikke tilstrekkelig for å bygge en robust og bærekraftig organisasjon som kan bekjempe

desinformasjon og feilinformasjon i Norge. Det er heller ikke nok for å realisere de ambisjonene vi har – og skal ha – for å styrke arbeidet for økt kildekritikk og medieforståelse i samfunnet.

Å bygge en ny form for økonomi rundt en utradisjonell modell som vår, vil ta tid. Samtidig mener vi at nettopp et initiativ som vårt burde være søknadsberettiget for produksjonsstøtte fordi vi oppfyller så mange av de mediepolitiske intensjonene bak pressestøtten.

Det er etter vår mening både betenkelig og beklagelig at anbefalingene fra Mediemangfoldsutvalget ikke ble fulgt opp i den endelige stortingsmeldingen. Derfor vil vi oppfordre til at støtteordningene i større grad løsrives fra de tradisjonelle linjene som ble lagt i 1969, og innrettes på en slik måte at de svarer på de utfordringene den norske journalistikken faktisk står overfor nå, mer enn femti år senere.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Kristoffer Egeberg', with a long horizontal line extending to the left.

Med vennlig hilsen Kristoffer Egeberg
Ansvarlig redaktør, Faktisk.no AS